

SPOREN NAAR ANTWERPEN-ZUID

**STUDIE OVER HET VROEGERE STATION
ANTWERPEN-ZUID, DE VERDWENEN
EN DE NIET-GEREALISEERDE
SPOORLIJNEN TEN ZUIDEN VAN
ANTWERPEN**

Paul Jacops & Jef Van Olmen

DE 'LIJN VAN WAARLOOS' ANTWERPEN-ZUID – WAARLOOS – MECHELEN/MUIZEN

D. – DE VIADUCT VAN HET KIEL

*Research: Jef Van Olmen
Redactie: Jef Van Olmen*

DE 'LIJN VAN WAARLOOS' ANTWERPEN-ZUID – WAARLOOS – MECHELEN/MUIZEN D. – DE VIADUCT VAN HET KIEL

Versie 2025 01 28

De viaduct van het Kiel

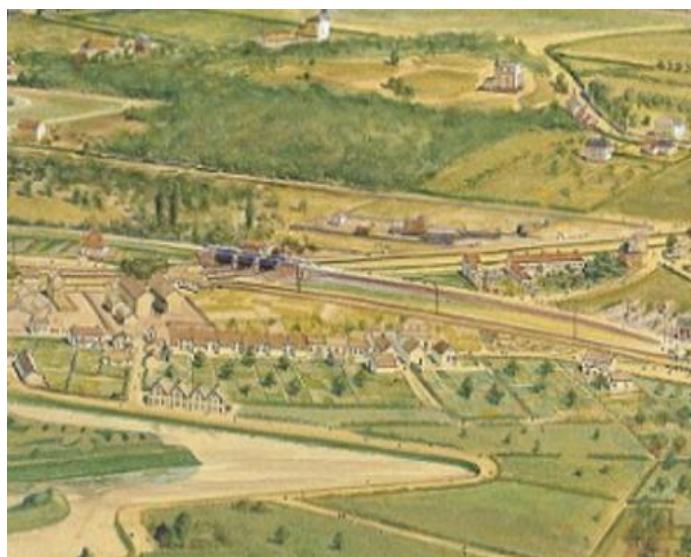
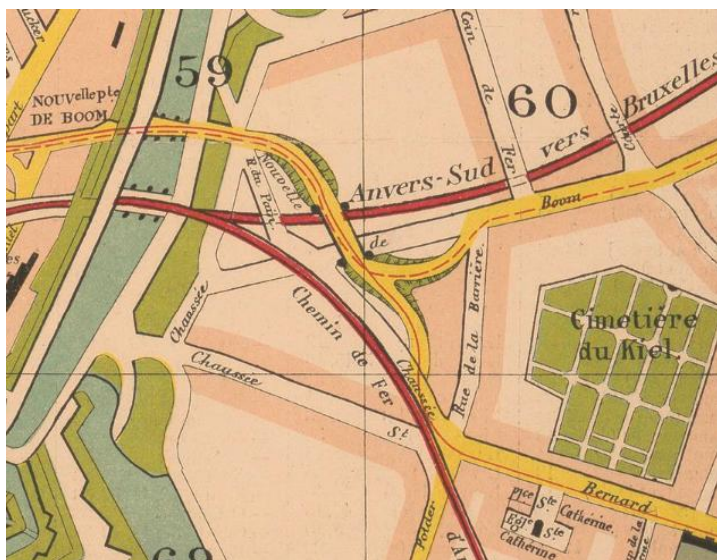
Na de indienstneming in 1894 van het eerste gedeelte van de lijn van Waarloos tussen Antwerpen-Zuid en de fortenlijn in Wilrijk kruiste het wegverkeer naar/van de Boomsepoort de spoorlijn met een brug, de zgn. 'viaduct van het Kiel'.

De brug lag pal naast de spoorwegvertakking en vertoonde vrij sterke hellingen. Komende uit Antwerpen, splitste de westelijke helling in twee: links ging het naar de Boomsesteenweg en rechts naar de Sint-Bernardsesteenweg.

Op de viaduct reden ook stadstrams naar het Kiel en Hoboken: eerst paardentrams en daarna elektrische stadstrams: lijn 4 vanaf 1903, lijn 18 en lijn 24 vanaf 1926. De elektrische stadstrams konden maar eerst over

de viaduct rijden nadat de aansluitende brug over de vestinggracht was aangepast om de zware trams te kunnen dragen. Tot 1901 bevond zich onderaan de viaduct het eind- en vertrekstation van de buurtspoorweglijn naar Rumst. Vanaf 1903 reden ook de stoomtrams van de buurtspoorweglijn Antwerpen – Rumst over de viaduct. Het nieuwe begin- en eindpunt van de tramlijn bevond zich aan het 'zwemdok', het openluchtzwembad in de Brederodestraat.

In 1932 reden er voor het eerst elektrische trams op de buurtspoorweglijn naar Rumst en kwam ook het geëlektrificeerde lijngedeelte tussen Aartselaar (Vertakking) en Boom in dienst. Voortaan reden over de viaduct elektrische buurtspoorwegtrams tussen Antwerpen en Boom en tussen Antwerpen en Rumst via Aartselaar (lijnen 50, 52 en 54).

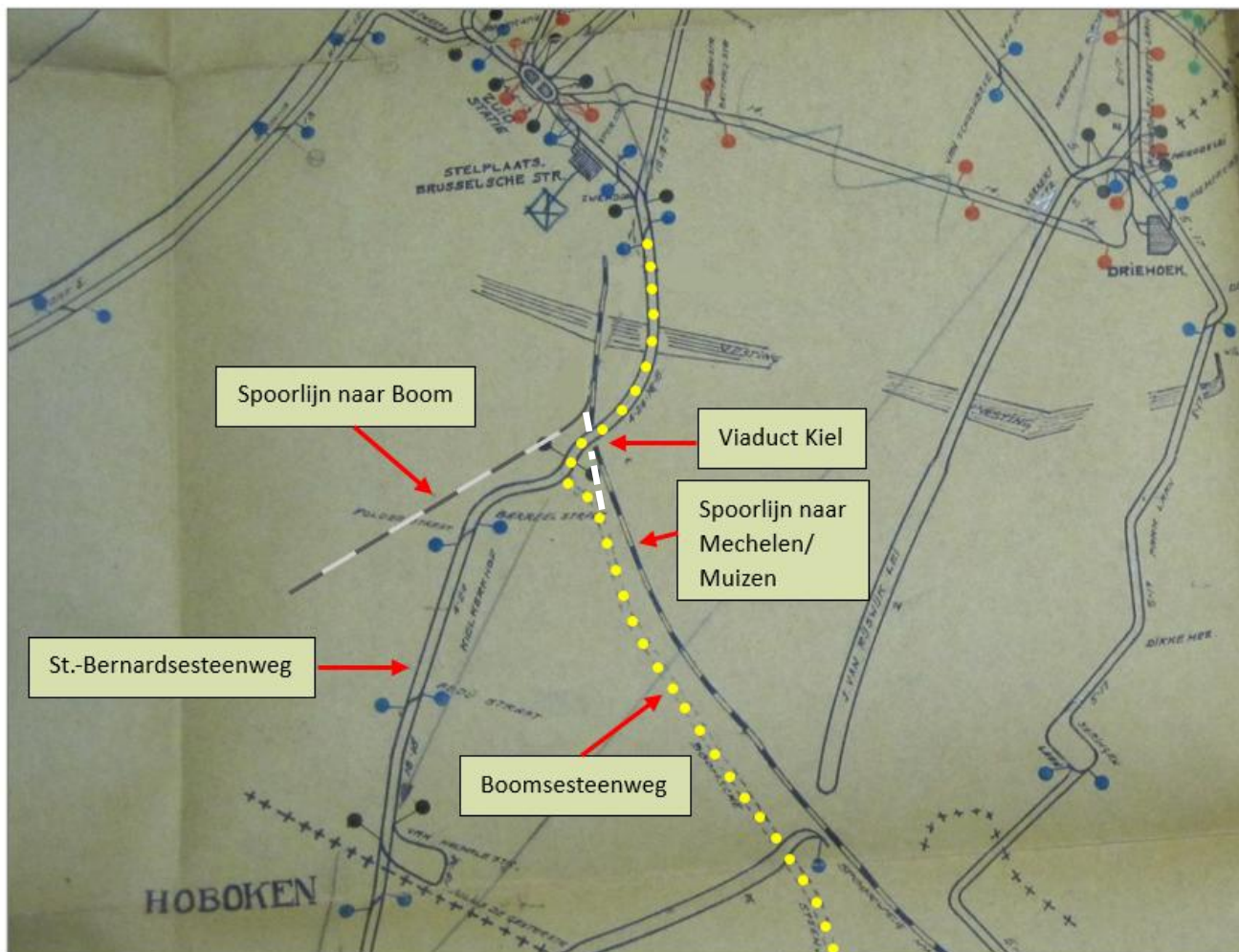

Links: de viaduct van het Kiel in 1908, met de aanrijhellingen en de tramlijnen (streepjeslijn = buurtspoorweg; volle lijn = stadstrams). Kaartje: www.cartesius.be.

Rechts: de viaduct in 1913. Uittreksel uit de Hypsoskaart uit de verzameling van het MAS. Zie het apart hoofdstukje, gewijd aan deze kaart.

DE 'LIJN VAN WAARLOOS' ANTWERPEN-ZUID – WAARLOOS – MECHELEN/MUIZEN D. – DE VIADUCT VAN HET KIEL

Versie 2025 01 28

De viaduct van het Kiel, begin jaren dertig.

Bemerk de spoorlijnen Antwerpen-Zuid – Boom en Antwerpen-Zuid – Mechelen/Muizen via Waarloos, en de tramlijnen: de stadstrams lijnen 4, 18 en 24 naar het Kiel en Hoboken en vanaf 1932 de (elektrische) buurtspoorweglijnen naar Boom en Rumst.

Ook opvallend, hoewel het niets te maken heeft met de viaduct van het Kiel: er bestond geen gelijkgrondse kruising van tramlijn 2 met de spoorlijn naar Mechelen/Muizen. De tramreizigers moesten te voet over de spoorwegovergang gaan om daar een aansluitende tram te nemen. Eerst begin 1938, na het verdwijnen van de spoorlijn en de overweg, werden beide trameindpunten met elkaar verbonden. Zie verder in dit hoofdstuk.

Document: verzameling VlaTAM.

Stadstrams

Buurtspoorwegtrams

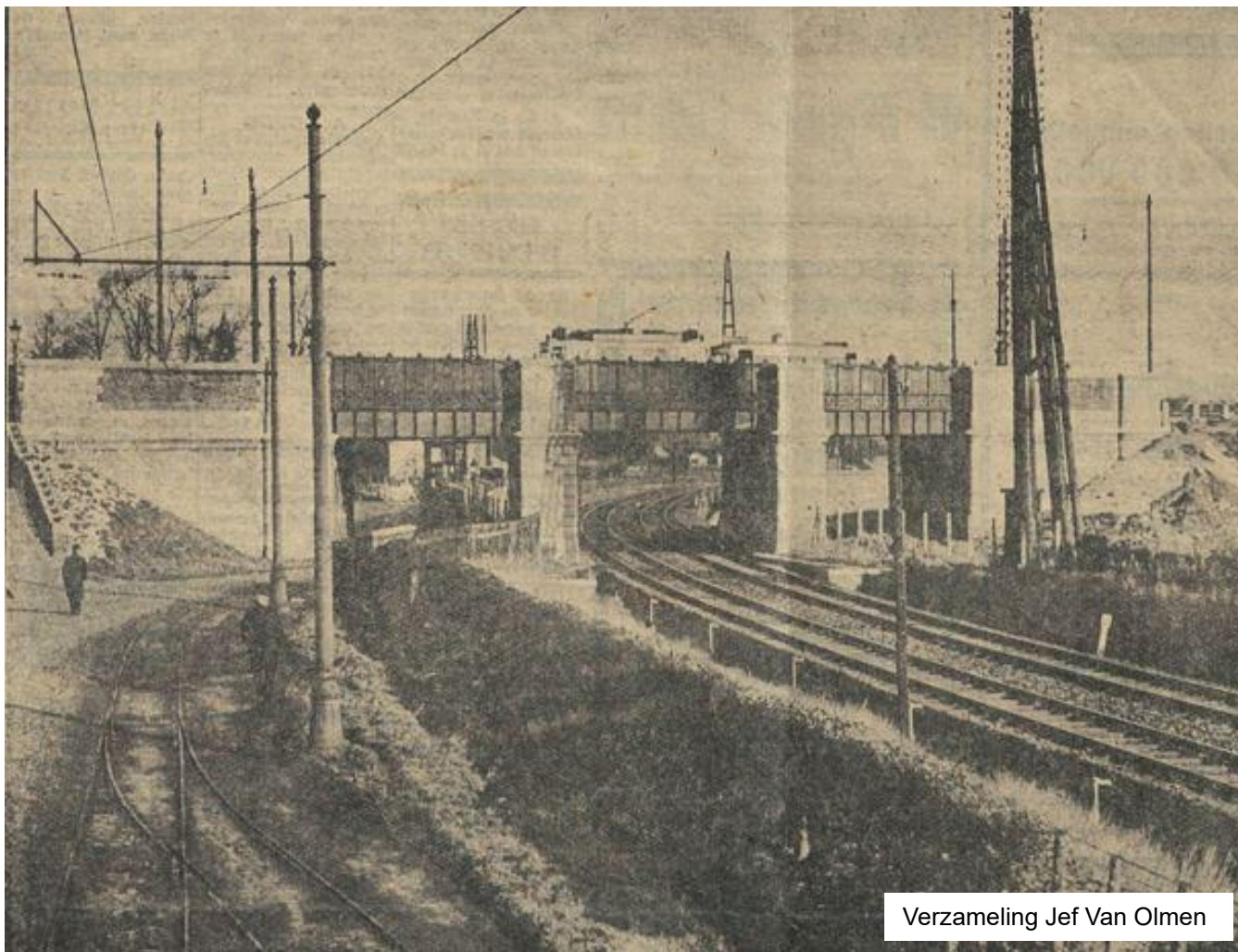
Witte streepjeslijn: uitwijk- en laad- en lossproen, verlengd tot onder de viaduct (buurtspoorweg).

Studie over het vroegere station Antwerpen-Zuid, de verdwenen en de niet gerealiseerde spoorlijnen ten zuiden van Antwerpen – Paul Jacobs & Jef Van Olmen.

Stadsarchief Antwerpen (Felixarchief)

*De viaduct van het Kiel in de eerste helft van de jaren dertig, gezien richting Wilrijk. Op de voorgrond de spoorlijn naar Mechelen/Muizen.
Rechts achter de fotograaf bevindt zich de vertakking Antwerpen-Zuid.
Foto: verzameling Stadsarchief Antwerpen (Felixarchief).*

Verzameling Jef Van Olmen

De viaduct van het Kiel in 1936, gezien richting de vertakking Antwerpen-Zuid. Rechts de spoorlijn naar Mechelen/Muizen en links het uitwijkspoor langs de toenmalige Boomsesteenweg dat leidt naar het laad- en losspoor van de Buurtspoorwegen achter de viaduct.

Foto uit de krant La Métropole van 6 februari 1936: verzameling Jef Van Olmen.

Studie over het vroegere station Antwerpen-Zuid, de verdwenen en de niet gerealiseerde spoorlijnen ten zuiden van Antwerpen – Paul Jacobs & Jef Van Olmen.

Verzameling Heemkundige Kring Hobuechen 1135

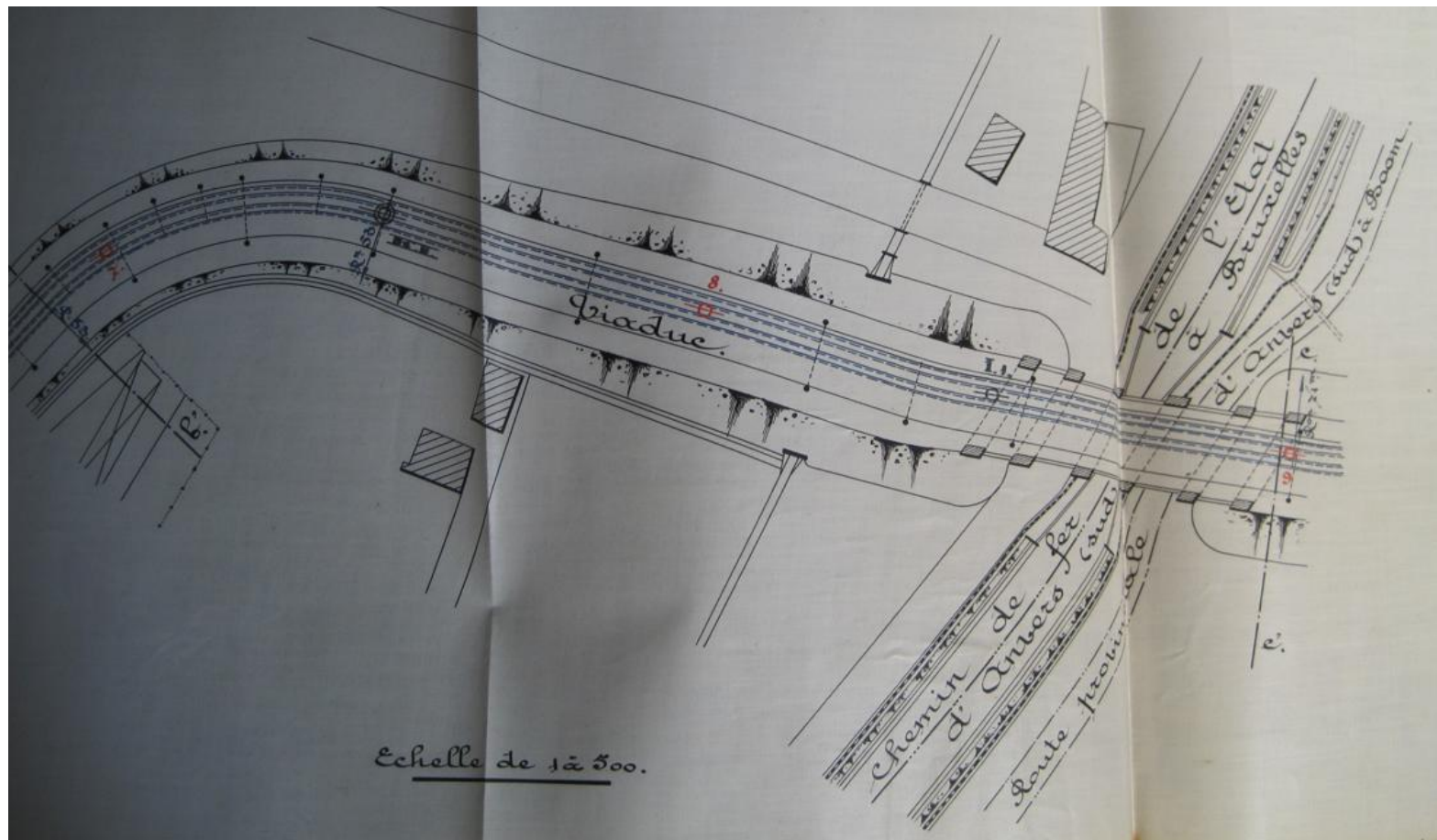
Nog een foto van de spoorlijn naar Mechelen/Muizen, gezien in de richting van de vertakking Antwerpen-Zuid. De foto werd genomen vanop de brug die de IJzerenhoekstraat en de Korte Elzenstraat verbond met de Boomsesteenweg. Zie ook blz. E-7 in het hoofdstuk over de bruggen tussen de viaduct van het Kiel en het knooppunt Wilrijk. Op de achtergrond de viaduct van het Kiel en enkele goederenwagens op het uitwijkspoor van de Buurtspoorwegen.

Foto: verzameling Heemkundige Kring Hobuechen 1135.

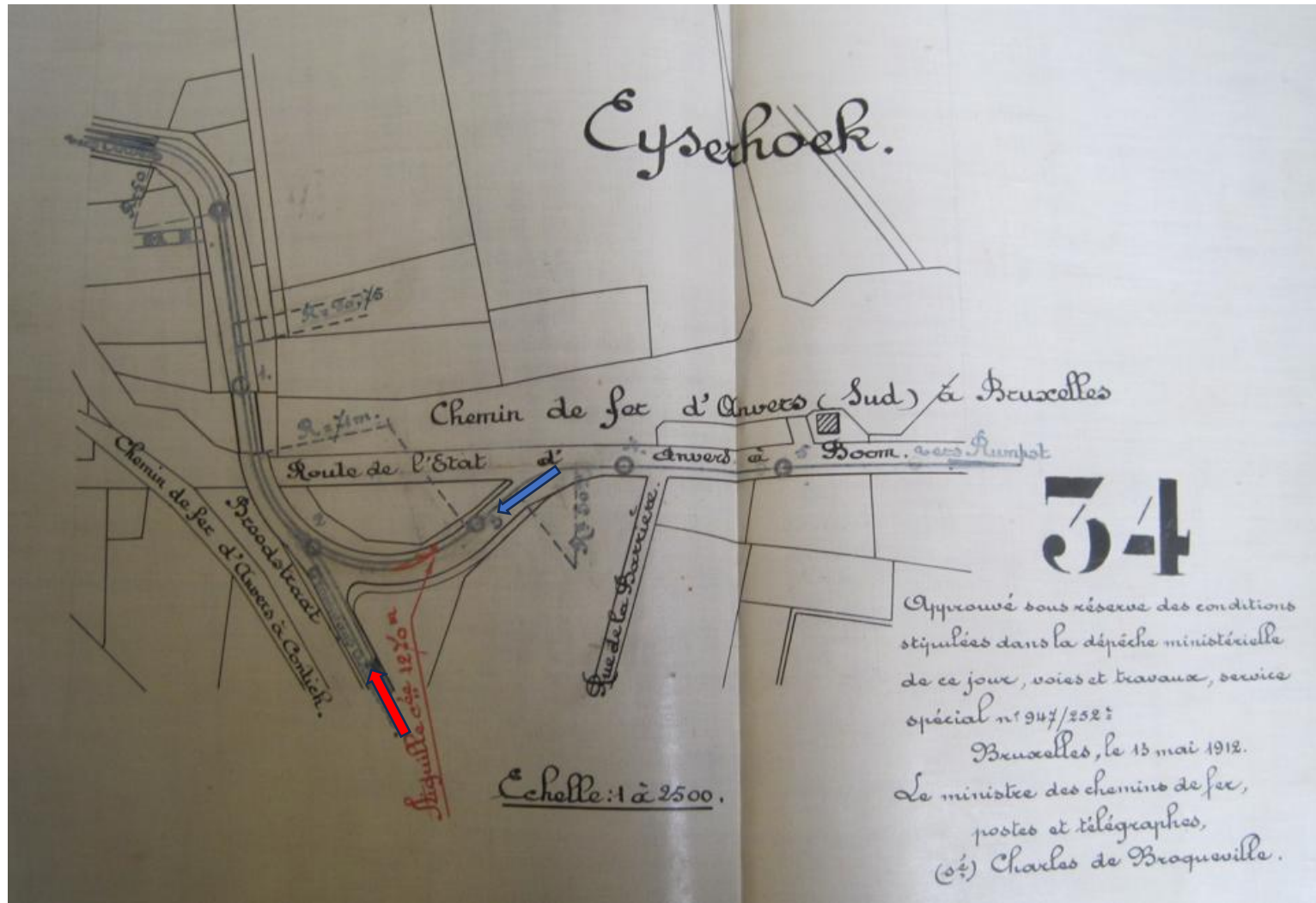
Studie over het vroegere station Antwerpen-Zuid, de verdwenen en de niet gerealiseerde spoorlijnen ten zuiden van Antwerpen – Paul Jacobs & Jef Van Olmen.

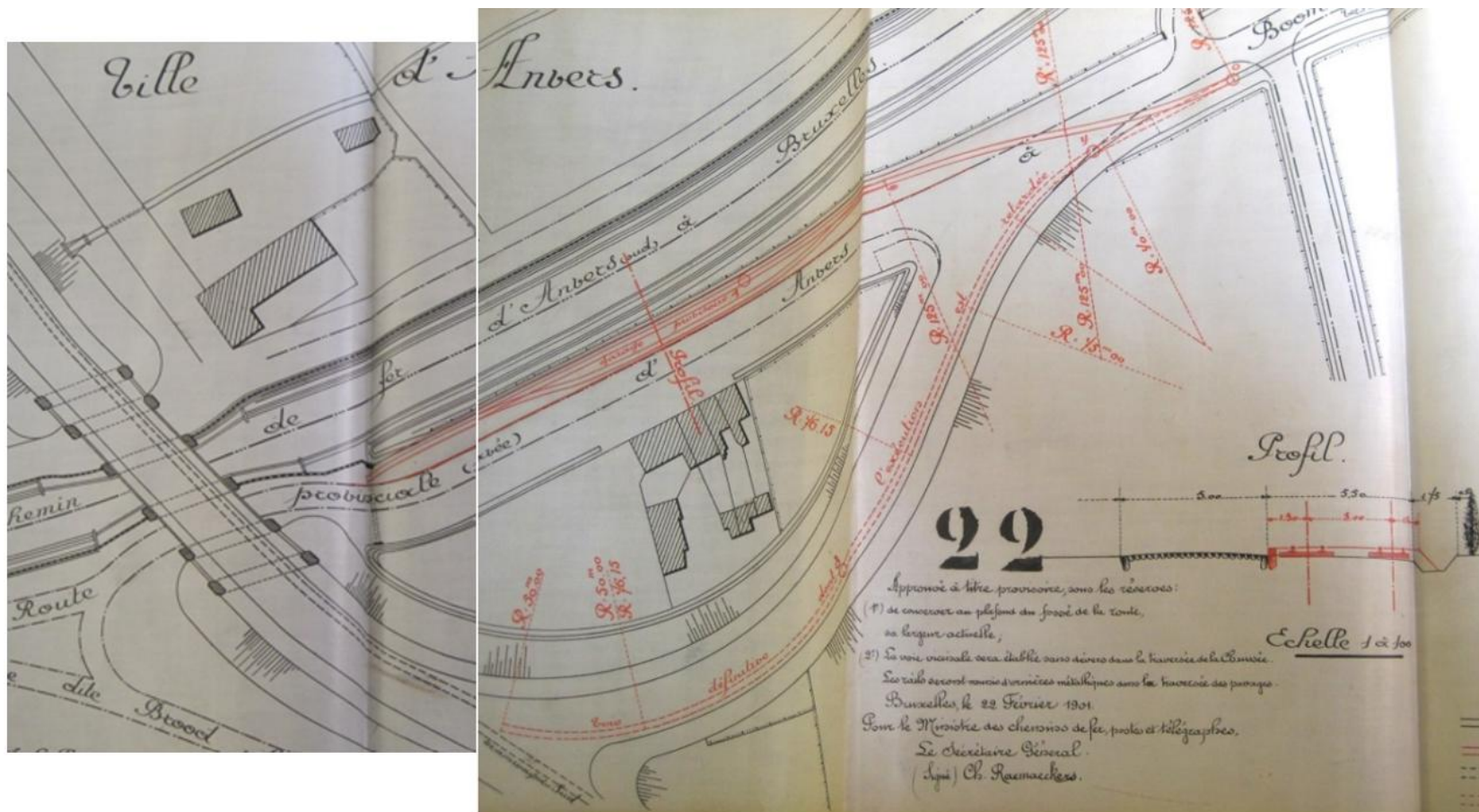
Een tram gaat zo dadelijk over de viaduct rijden richting Antwerpen-Zuid. Op de voorgrond de spoorlijn naar Mechelen/Muizen, met het stopsein dat de vertakking Antwerpen-Zuid beveiligd. De vertakking bevindt zich achter de viaduct. Prentbriefkaart: verzameling Heemkundige Kring Hobuechen 1135.

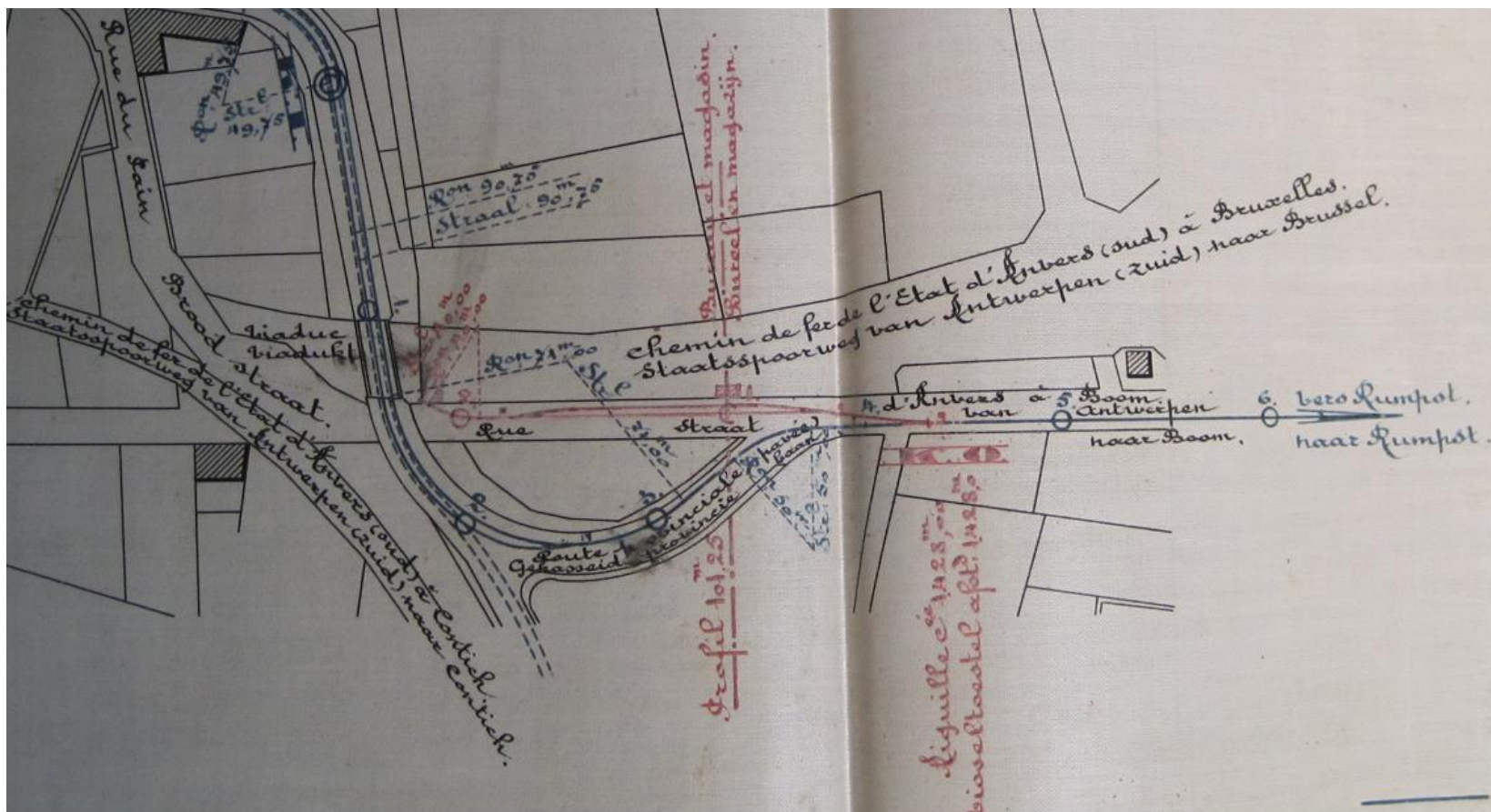
*De aanrijhelling, komende van de brug over de vestinggracht (links) en de viaduct in 1908.
Document: NMVB, verzameling ViaTAM.*

De viaduct en de aanrijhell(en), komende van de Boomsesteenweg () en de Sint-Bernardsesteenweg () in 1912. Met 'Chemin de Fer d'Anvers à Contich' wordt de lijn Antwerpen-Zuid – Hoboken – Boom bedoeld. Document: NMVB, verzameling VlaTAM.

Beneden aan de viaduct aan de Boonsesteenweg waren er uitwijksporen voor (goederen)trams en een dienstgebouw van de Buurtspoorwegen. Het is niet duidelijk wanneer die sporen en het gebouw er kwamen. Op dit kaartje uit 1901 zijn de uitwijksporen ("nouvelles voies proposées") in het rood aangeduid. De rode stippellijnen op de aanrijding van de Boonsesteenweg naar de viaduct is de "Voie définitive dont l'exécution est retardée". Eerst twee jaar later, in 1903, reden de stoomtrams van/naar Rumst over de viaduct van het Kiel. De zwarte streepjeslijnen op de viaduct duiden de sporen aan van de stadstram, in 1901 nog een paardentram. Document: NMVB, verzameling VlaTAM.

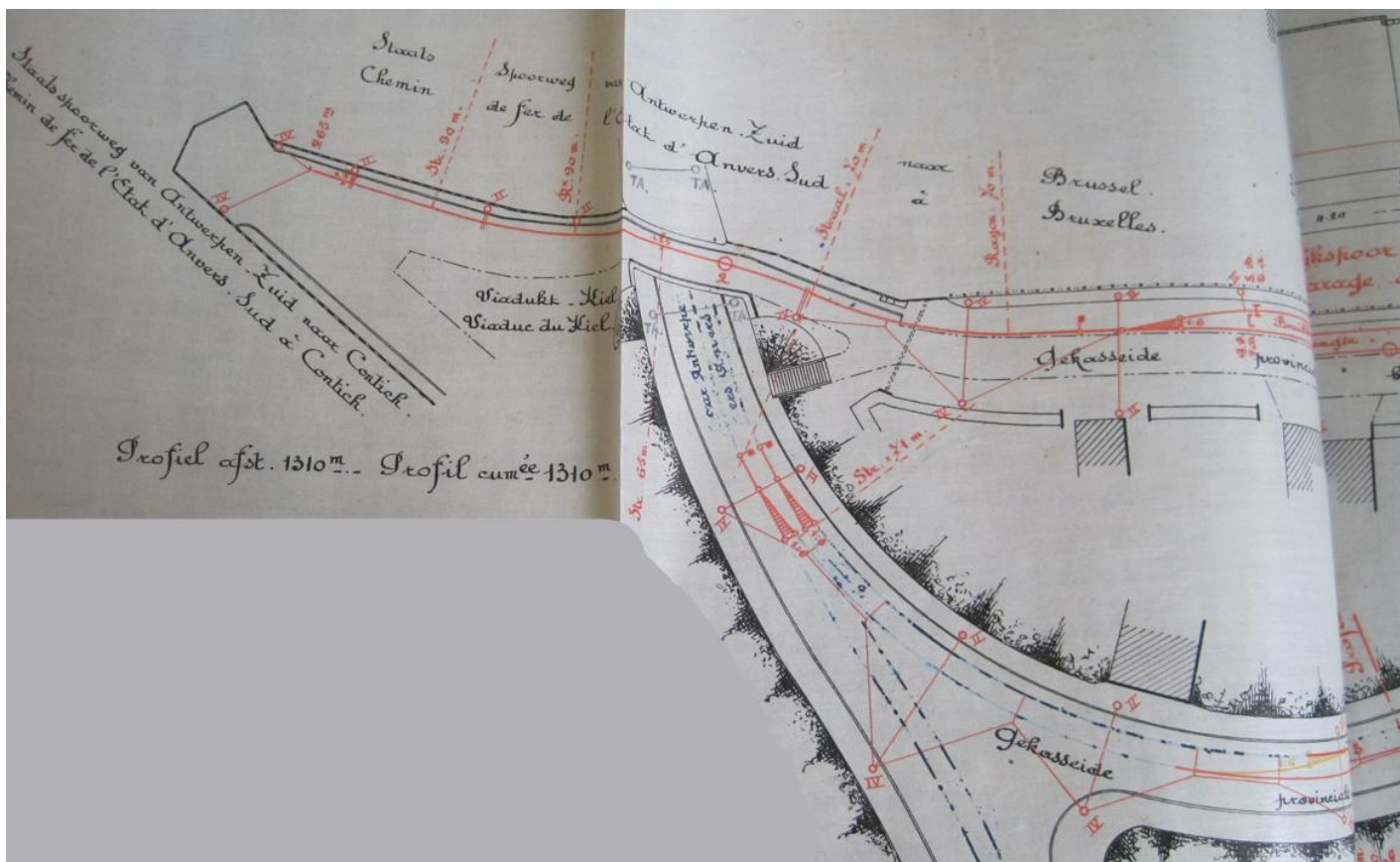

Nog een kaartje, ditmaal uit 1916. De uitwijksporen aan de Boomsesteenweg zijn in het rood aangeduid.

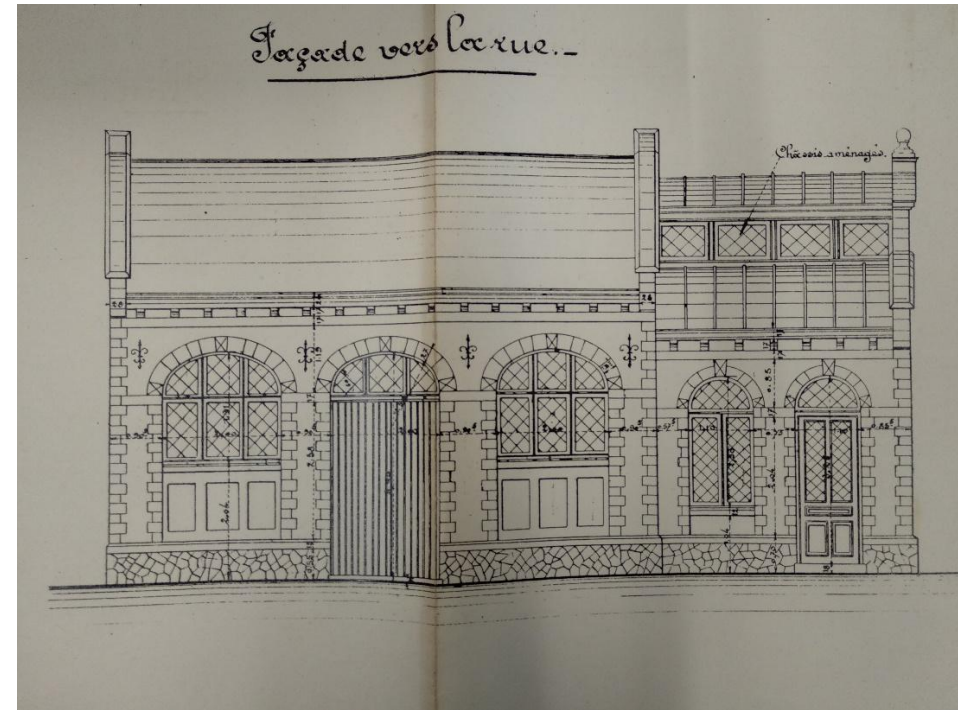
Legende van de kaart: "Wijkspoor met bureel en magazijn daar te stellen aan den voet van het viadukt op het Kiel".

De blauwe doorgaande lijnen duiden de sporen van de buurtspoorweg aan en de blauwe streepjeslijnen de sporen van de stadstram.

Document: NMVB, verzameling VlaTAM.

*Een kaartje uit 1924, met een project om het uitwijkspoor te verlengen tot onder en zelfs een eindje verder dan de viaduct. Het enkelspoor werd effectief aangelegd en gebruikt als laad- en losspoor voor goederenwagens van de Buurtspoorwegen.
Document: NMVB, verzameling ViaTAM.*

← = aanrijhelling naar de viaduct, komende van de Boomssteenweg (links = naar Antwerpen-Zuid)

Rood = bureel met magazijn

Het kantoor met magazijn naast de uitwijksporen van de buurtspoorweglijn aan de viaduct van het Kiel.
Document uit 1925: NMVB, verzameling ViaTAM.

Stadsarchief Antwerpen (Felixarchief)

*Links de helling naar de viaduct richting Antwerpen-Zuid met het nog niet geëlektrificeerde spoor van de buurtspoorweglijn.
Rechtdoor de Boomsesteenweg met het uitwijkspoor en het dienstgebouw van de Buurtspoorwegen. Op de achtergrond de viaduct van het Kiel en uiterst
rechts de spoorlijn naar Mechelen/Muizen, met het stopsein dat de vertakking Antwerpen-Zuid beveiligd.
Uiterst links is een stadstram te zien die de helling afdaald naar de Sint-Bernardsesteenweg.
Foto (begin jaren dertig): verzameling Stadsarchief Antwerpen (Felixarchief).*

Stadsarchief Antwerpen (Felixarchief)

*De Boomsesteenweg met het uitwijkspoor en (links) het dienstgebouw van de Buurtspoorwegen, gezien richting Wilrijk.
De foto is genomen na de elektrificatie in 1932. In het hoekgebouw – zie ook de foto op de voorgaande blz., genomen in de richting van Antwerpen-Zuid –
is de 'Club van de Ware Hondenvrienden' gevestigd. Links van de fotograaf bevindt zich de spoorlijn naar Mechelen/Muizen.
Na de afbraak van de spoorlijn en de viaduct van het Kiel in 1937 passeerden hier de buurtspoorwegtrams naar Rumst en Boom.
Foto (midden jaren dertig): verzameling Stadsarchief Antwerpen (Felixarchief).*

Stadsarchief Antwerpen (Felixarchief)

*Foto genomen vanop de viaduct van het Kiel richting Wilrijk. Links de spoorlijn naar Mechelen/Muizen, daarnaast de toenmalige Boomssteenweg met het uitwijkspoor en het dienstgebouw van de Buurtspoorwegen. Rechts daalt het spoor van de tramlijn naar Rumst met een boog af naar de Boomssteenweg. De elektrificatie vond plaats in 1932. Links in de verte is de hoge toren (met torenlantaarn) te zien van de Christus Koningkerk.
Foto (midden jaren dertig): verzameling Stadsarchief Antwerpen (Felixarchief).*

*Motorwagen 401 van lijn 4 rijdt de viaduct van het Kiel op, richting Antwerpen-Zuid.
Foto (jaren twintig): Verzameling Heemkundige Kring Hobuechen 1135.*

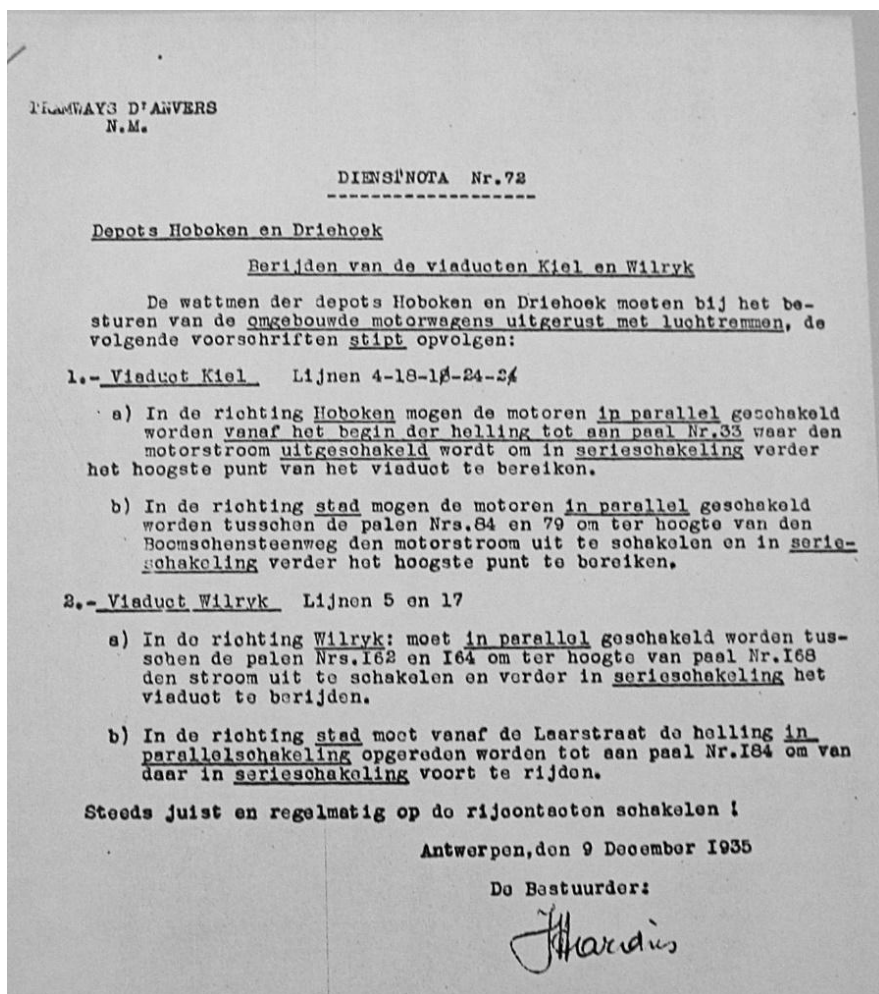
Verzameling Heemkundige Kring Hobuechen 1135

*Een stoomtram van Rumst naar Antwerpen-Zuid rijdt dadelijk over de viaduct van het Kiel. De foto is genomen in 1930.
Op de achtergrond rechts is een deel te zien van het Lunapark op het terrein van Wereldtentoonstelling van Antwerpen die in dat jaar plaatsvond.
Bemerk ook de gesloten wagens op het laad-en losspoor van de Buurtspoorwegen.
Foto: Verzameling Heemkundige Kring Hobuechen 1135.*

*Foto genomen op de viaduct, richting Antwerpen-Zuid.
Foto (midden jaren dertig): verzameling Stadsarchief Antwerpen (Felixarchief).*

Voorschriften voor de trambestuurders bij het oprijden van de hellingen van de viaduct van het Kiel

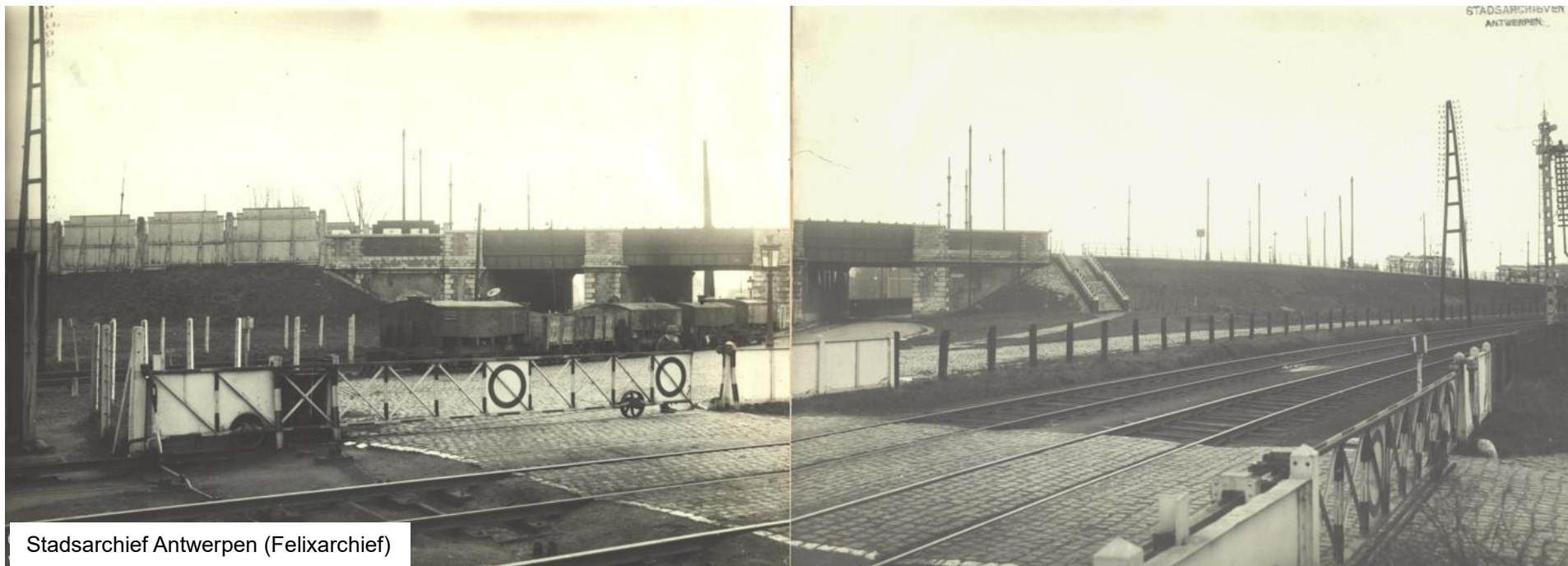

Dienstnota nr. 72 van de Tramways d'Anvers bestemd voor de 'waggens' i.v.m. het berijden van de viaducten van het Kiel en van Wilrijk.

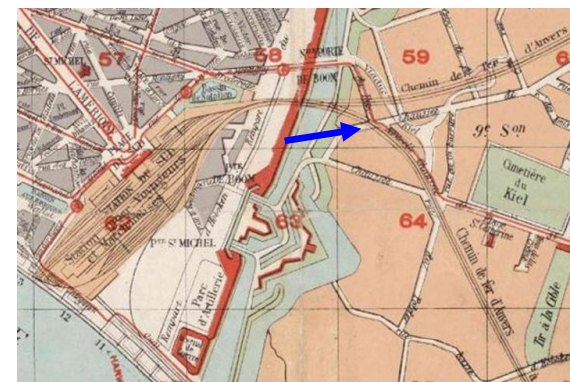
De viaduct van Wilrijk komt verder in dit hoofdstuk aan bod.

Document: verzameling ViaTAM.

*Het is niet de bedoeling om in deze studie de geschiedenis van de tramlijnen ten zuiden van Antwerpen in detail te bespreken. Voor meer informatie over dat onderwerp: zie **De Antwerpse Tram – 1873 – 1979**, Eric Keutgens, Uitg. MIVA, 1980 en **Honderd jaar Buurtspoorwegen in de provincie Antwerpen**, Eric Keutgens, Uitg. De Vlijt, 1985.*

De viaduct van het Kiel, gezien richting Wilrijk en Hoboken. Links de toenmalige Boomssteenweg met het laad- en losspoor van de Buurtspoorwegen en vooraan de overweg van de spoorlijn naar Hoboken en Boom met de Boomssteenweg. Links achter de foto staat de vertakking Antwerpen-Zuid. Foto's: verzameling Stadsarchief Antwerpen (Felixarchief).

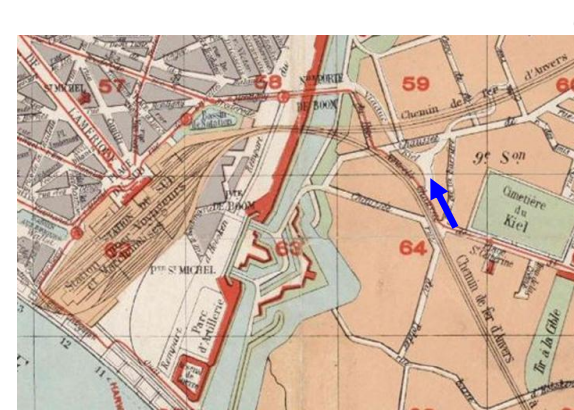
De pijl duidt de richting aan waarin de foto's genomen zijn.

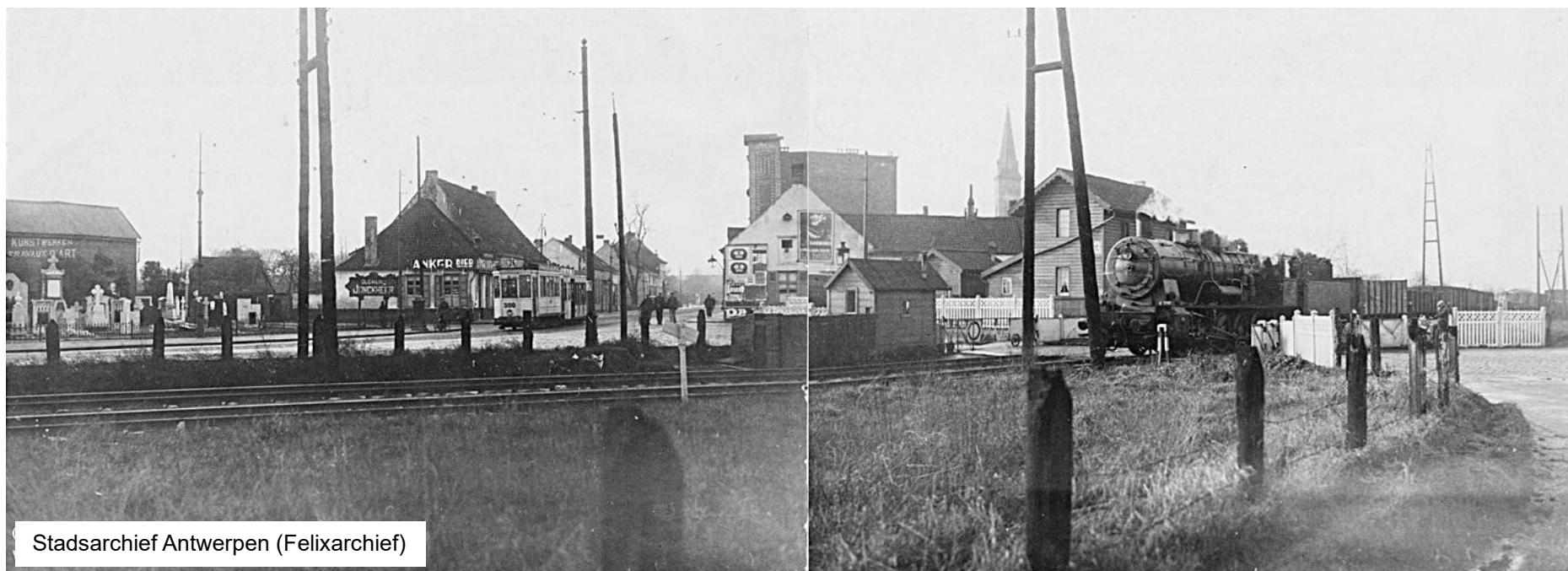

De Sint-Bernardsesteenweg, met op de achtergrond een tram die naar Antwerpen-Zuid rijdt en die dadelijk de viaduct van het Kiel zal oprijden. Op de voorgrond een firma gespecialiseerd in de grafmonumenten, zerken en gedenkstenen. Even verderop in de Sint-Bernardsesteenweg bevond zich het Kielkerkhof, nu het Kielpark. Links de spoorlijn naar Hoboken en Boom, met in de verte de vertakking Antwerpen-Zuid. Foto's: verzameling Stadsarchief Antwerpen (Felixarchief).

In de buurt waren toen nog veel houten huizen. Dit was het gevolg van de militaire erfdiensbaarheid die gold binnen een bepaalde afstand van de Brialmontomwalling. Om een vrij schootsveld te garanderen, was permanente bebouwing verboden. Houten constructies werden wel toegestaan omdat die indien nodig snel konden worden gesloopt of in brand gestoken. De Brialmontomwalling werd in 1906 gedeclasseerd.

De pijl duidt de richting aan waarin de foto's genomen zijn.

*Nogmaals de Sint-Bernardsesteenweg, nu gezien richting Hoboken, met een tram van lijn 24 die naar Antwerpen-Zuid rijdt. Vooraan de spoorlijn van Antwerpen-Zuid naar Hoboken en Boom en de overweg met de Polderstraat/Bareelstraat. De goederentrein rijdt naar Antwerpen-Zuid en wordt gesleept door een locomotief type 90 (een ex-Pruisische G10) van de stelplaats Antwerpen-Dam. Op de achtergrond de Sint-Catharinakerk van het Kiel.
Foto's (jaren dertig): verzameling Stadsarchief Antwerpen (Felixarchief).*

De pijl duidt de richting aan waarin de foto's genomen zijn.

Bijkomende foto's, genomen op ongeveer dezelfde locatie, zijn te vinden in het apart hoofdstukje over de verdwenen spoorlijn tussen Antwerpen-Zuid en Antwerpen-Kiel. In 1968 werd deze lijn opgeheven en vervangen door een nieuw aangelegde spoorboog die de lijn naar Hoboken en Boom nog steeds verbindt met het doorgaande station Antwerpen-Zuid aan de vestinglijn.

